

Література:

1. Bohm A.S., George E.J., Cyphers B., Lu S. Privacy and Liberty in an Always-On, Always-Listening World Review. *The Columbia Science and Technology Law*. 2017. Vol. 19. No. 1. P. 1–45.
2. Boshe P. Data Privacy Law: An International Perspective. *Information and Communications Technology Law*. 2015. Vol. 24. No. 1. P. 118–120.
3. Scott J.D. Social Media and Government Surveillance: The Case for be Er Privacy protections for Our Newest Public Space. *Journal of Business & Technology Law*. 2017. Vol. 12, No. 2. P. 151–164.
4. ‘The Great Hack’ expert warns that Facebook data-grabbing puts ‘power overpeople’. RT. URL: <https://www.rt.com/news/465602-great-hack-facebook-data-grab/https://rm.coe.int/algorithms-and-human-rights-en-rev/16807956b5>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-68>

ПОДОЛАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НАБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ БЕЗПЕКИ

Пиріг І. В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Початок ХХІ ст. у всьому світі зазнав значних змін у політичній та соціально-економічній сферах. Низка факторів, таких як фінансово-економічна криза, пандемія сприяли поширенню злочинних проявів, збільшенню таких його видів як транснаціональна організована злочинність, кіберзлочинність, торгівля людьми, нелегальна міграція, міжнародний тероризм. Трагедією не тільки українського народу, а й всього громадянського суспільства стала війна проти України, розв’язана тоталітарним режимом Російської Федерації, що призвела до сплеску сепаратизму та екстремізму, порушенню існуючих норм міжнародного права.

Криміногенна ситуація в Україні на сьогодні залишається складною. Окрім кримінальних правопорушень загальнокримінальної спрямованості, кількість яких не зменшилась, додалися нові види злочинів. За даними Офісу Генерального прокурора за період повномасштабного вторгнення станом на 18.10.2022 року зареєстровано 40601 воєнних та 18020 злочинів проти національної безпеки [1]. Зважаючи на це, протидія

злочинності є на сьогодні актуальним та одним з основних завдань, перш за все, правоохоронних органів.

Однак, зусилля державних органів у напрямку протидії злочинності в умовах війни не будуть мати належного ефекту без підтримки громадянського суспільства та його активної участі у подоланні зазначених негативних явищ. Зосередимо увагу на основних формах та методах участі громадянського суспільства у подоланні протиправної діяльності. В науці існує багато визначень поняття «громадянського суспільства», що не мають принципової різниці за змістом. Більш точним, на нашу думку, є визначення І. А. Сердюка, який визначив «громадянське суспільство»: як «сукупність позадержавних, позаполітичних відносин (економічних, соціальних, культурних, моральних, духовних, корпоративних, сімейних, релігійних), що складаються між вільними та рівноправними людьми й їх об'єднаннями, котрі прямо чи опосередковано здійснюють установчу та контрольну функції щодо формування й діяльності органів публічної влади, і яким соціальна, правова держава забезпечує юридичні можливості бути власником, брати активну участь у політичному житті, а також надання матеріальної допомоги тим громадянам, кому вона необхідна» [2, с. 53].

Подолання протиправної діяльності здійснюється у різний спосіб, одним з яких є запобігання злочинам, під яким у кримінології розуміється «особливий вид соціального управління, покликаний забезпечити безпеку правоохоронюваних цінностей, який полягає у розробці і реалізації цілеспрямованих заходів щодо виявлення і усунення причин та умов злочинності, а також здійснення запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки» [3, с. 78]. Запобігання злочинів є основою більш широкого поняття, яким є кримінологічна політика держави, яка, на думку В. В. Василевича є одним з ключових пріоритетів у забезпеченні безпеки країни. Поряд з участю держави у формуванні кримінологічної політики, вчений виділяє громадянське суспільство як самостійного суб'єкта. Державна кримінологічна політика є «скоординована діяльність усіх гілок влади й інституцій громадянського суспільства, спрямована на виявлення та усунення причин та умов (детермінантів) злочинів, прогнозування можливих змін у криміногенній ситуації, розроблення та коригування стратегічних напрямів управління системою кримінальної юстиції», – зазначає науковець [4, с. 91].

Основними формами запобіжної діяльності правоохоронних органів є: повна реєстрація і своєчасне розкриття злочинів, а також розшук злочинців; ведення справ запобіжного обліку на осіб, схильних до вчинення злочинів та інших правопорушень; індивідуальні бесіди з особами, схильними до правопорушень; вжиття необхідних заходів до осіб, схильних до правопорушень (запобігання, штраф, адмінарешт, конфіскація, позбавлення прав, направлення на примусове лікування, встановлення адміністративного нагляду, притягнення до кримінальної відповідальності); проведення різноманітних рейдів з метою затримання

правопорушників; виявлення причин і умов злочинності та їх усунення; розробка комплексних планів профілактики злочинності на території обслуговування; інформування державних органів про стан злочинності, причини та умови, що її детермінують; координація діяльності і надання методичної допомоги громадським формуванням у профілактиці злочинів; проведення правової пропаганди серед населення [5, с. 203]. Безумовно, громадянське суспільство не може виконувати аналогічні функції. Оптимальним варіантом співвідношення функцій правової держави і громадянського суспільства взагалі є їх конструктивна взаємодія. Правова держава діє не заради самозбереження державної влади, а заради тих людей, чії права, свободи і гідність вона покликана юридично забезпечувати та економічно підтверджувати. Результатом взаємодії правової держави і громадянського суспільства повинно бути не антагоністичні відносини, пов'язані з розширенням політичного, економічного, правового впливу однієї сторони цих відносин за рахунок зменшення влади іншої, а створення системи загального добробуту та соціального захисту, яка конститується з боку правової держави та громадянського суспільства [6, с. 139].

Громадянське суспільство може як сприяти протидії вчиненню кримінальних правопорушень, так і протидіяти розслідуванню. Діям громадськості щодо протидії розслідуванню приділено увагу у дослідженні В. М. Плетенця. На думку вченого, особи, які володіють впливом на суспільну думку (засоби масової інформації, фонди, організації, громадські діячі, служителі церкви, активісти, блогери та інші), можуть суттєво ускладнити діяльність уповноважених осіб під час досудового розслідування [7, с. 115-117].

Громадянське суспільство на наш погляд, може сприяти подоланню вчиненню кримінальних правопорушень наступними способами. Перша група полягає у сукупності дій, що проводяться у тісній взаємодії та координації з правоохоронними органами. До них можна віднести: безпосереднє виявлення громадянами окремих осіб або груп з анти-суспільною поведінкою, схильних до вчинення протиправних дій та сповіщення про них правоохоронним органам; надання інформації у правоохоронні органи щодо виявлених вчинених злочинів або тих, що готуються та їх учасників; затримання особи, яка вчинила правопорушення та доставлення її в органи поліції; роз'яснення з боку громадських організацій неможливості порушення законодавчих норм, пропаганда здорового образу життя, духовних цінностей суспільства тощо шляхом систематичного поширення інформації через пресу, телебачення, інтернет з метою формування ідеологічної, політичної, економічної свідомості людей; індивідуальна профілактика протиправної поведінки на рівні формування особистості в сім'ї, що може виникнути через порушення цілісності сімейного осередка (сім'ї за відсутності одного з батьків), порушення соціальних стосунків між членами сім'ї (сварки, брехня, грубі стосунки, ворожнеча, вживання ненормативної

лексики тощо), наявність у сім'ї антисуспільних проявів (п'яцтво, вживання наркотиків, насильство, моральна розбещеність тощо) та інше. Зазначена група способів протидії злочинності з боку громадянського суспільства є такою, що відповідає європейським та світовим нормам.

Однак останнім часом спостерігається діяльність громадянського суспільства, що, на нашу думку, багато в чому пов'язана з соціально-політичною ситуацією в країні та воєнним станом. Мова йде про окремі прояви активності громадськості, що виходять за межі законних дій, але на їх думку, є дієвими та можуть призвести до бажаних результатів в умовах певної бездіяльності правоохоронних органів. Так, починаючи з 2014 року поширення набуло такі форми протидії вчиненню злочинів в сфері службової діяльності, незаконному збагаченню тощо, як обливання «підозрюваних» різними рідинами: розчином йоду, зеленки, кислотами, лугами, фарбами, обсипання борошном, вкидання в сміттєві баки, підпалювання шин та ін. Оскільки такі дії сприймалися позитивно більшістю громадськості та не мали належної правової оцінки з боку поліції, їх почали сприймати як волевиявлення суспільства, хоча нічого спільного з поняттям правової демократичної держави, вони не мали.

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях спостерігались випадки грабежів з боку мирного населення напівзруйнованих магазинів, офісів, квартир. Для запобігання такої протиправної діяльності та за фактичної відсутності поліції представники громадськості об'єднувались у групи для патрулювання території. Наслідком діяльності таких груп часто ставали побиття так званих «мародерів», прив'язування їх липкою стрічкою до стовпів, дерев. Зрозуміло, що така діяльність з протидії злочинності не може сприйматись позитивно у демократичній країні з європейськими ціннісними орієнтирами. Дійсним волевиявленням громадської думки та протидією вчиненню кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку були і є відкриті виступи та демонстрації на тимчасово окупованій території громадян України, які, незважаючи на погрози загарбників, зупиняють їх та наближають перемогу українського народу.

Література:

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 18.10.2022 р. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/>

2. Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «громадянське суспільство». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 49-54.

3. Кримінологія і профілактика злочинів: курс лекцій. у 2 кн. Особлива частина. Александров Ю. В., Гаврилишин А. П., Джу́жа О. М. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 201 с.

4. Василевич В. В. Стратегічні напрями кримінологічної політики України. *Протидія злочинності і корупції: міжнародні стандарти та досвід України*: збірник тез міжнародної конференції (м. Харків, 22 вересня 2021 р.). Харків: Юрайт, 2021. С. 87-92.

5. Кримінологія : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

6. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017 ; Ліра ЛТД. 480 с.

7. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії осудовому розслідуванню : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-69>

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ПРОБЛЕМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО ПОЛОЖЕННЯ

Плетенець В. М.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

В українському суспільстві сформувалось неприйнятне ставлення до насильства, що знаходить найжорсткішої реакції нетерпимості до їх проявів. В якості прикладу може бути наведена справа про тортури, побиття та гвалтування, за результатами якої на лаві підсудних опинились п'ятеро поліцейських, серед яких і начальник Кагарлицького відділу поліції [1].

Щодня збройної агресії РФ проти України жертвами сексуального насильства стають дедалі більше осіб, у першу чергу ті, які перебувають на окупованих територіях, що призвело до формування проблеми державного рівня з їх виявлення й подолання.

Слід зазначити, що попри те, що Україна прийняла демократичне законодавство у сфері прав і свобод людини, однак, в умовах соціально-економічної та політичної кризи, занепаду культури і моралі, немає дієвих механізмів захисту цих прав, що призводить до їх масових і систематичних порушень, а іноді просто до неможливості їх здійснення.